

KONZERVATÍV MININUM

TURGONYI Zoltán: *Természetjogállam*. Kairosz, Budapest, 2021. 352 oldal, 3800 Ft

Környezetvédelem és jogállami viták – e kettőről nem szól Turgonyi Zoltán kötete, a *Természetjogállam*. A címként használt frappáns szójáték ugyanis nem a természet és a jogállam kifejezések összevonásából keletkezett, hanem a természetjog fogalma egészült ki az államéval.

A természettörvény és a természetjog fogamát – bár nem teljesen ugyanaz, de mi most a fogalmazás könnyebbségéért csereszabatosként használjuk őket – ma inkább csak a jogászok, a filozófusok és a teológusok ismerik. A természettörvény tana a „szívünkbe írt” (Róm 2,16) erkölcsi törvényt kutatja. A természetjog törvény igénye szerint racionális, általános érvényű. Ugyanakkor a természetjogi gondolkodásnak is több iskolája van, minimum megkülönböztethetünk premodern és modern természetjogot. A premodern természetjog az arisztotelésziszenttamási iskola (ez a katolikus teológia sajátja), a modern pedig John Locke nevéhez köthető (ez jellemzi az amerikai természetjogi iskolát).

A hazai kortárs konzervatív politikai gondolkodás sokkal inkább a hagyomány fogalmára épít (bár Láncki András személyében van képviselője a politikai gondolkodók között is). Ennek részben az lehet az oka, hogy a hangsúlyok kissé eltolódtak az angolszász – főleg a brit – konzervatív gondolkodás tanulmányozása felé, márpedig az inkább pragmatikus-empiricista brit konzervatív hagyomány (Edmund Burke, Michael Oakeshott, Roger Scruton) hadilábon áll a természetjogi felfogással, mivel ellenzi annak metafizikai megalapozottságát. Emellett a britek többnyire a locke-i természetjogi felfogásra gondolnak, amikor elutasítják azt. Igaz, hogy

a tradicionalizmus és a természetjogi felfogás közti viszony nem feszültségmentes, hiszen a természettörvény racionalistább és kevésbé historikus, mint a hagyomány fogalma, ráadásul az univerzalitásra is igényt tart. Nyirkos Tamás egyenesen úgy látja: „A kereszténydemokrácia előnye a konzervativizmus angolszász – szkeptikus vagy empirikus – felfogásával szemben éppen az, hogy nem pusztán a hagyományra, hanem a természeti törvény fogalmára hivatkozik”, így saját legitimálása nem pusztán a folytonosságon és gyakorlati sikeren, beváltságon múlik, és „attól függetlenül érvényes, hogy régi-e, új-e, a hagyományból származik-e, vagy természetes emberi észszel belátható volt”

(*Egyház, állam, kereszténydemokrácia = Magyarország 2020 – 50 tanulmány az elmúlt 10 évről*. szerk. Mernyei Ákos–Orbán Balázs, MCC, 2021).

Magam a premodern természettörvényi iskola esetében nem látok alapvető ellentétet a tradicionalizmussal: az a hagyomány elméleti magyarázata és megalapozása, másrészt maga is a „hagyomány” része, mint „hagyományos filozófia”, azaz a premodern eredetű természetjog és a tradicionalizmus egybefonódik. Ezt azért is fontos felismerni, mert mindez megoldást jelenthet a Láncki András által is detektált „konzervatív paradoxonra” (*Konzervatív kiáltvány*.

2002), vagyis a hagyománytörés problémájára, hiszen elméleti megalapozását adhatja a hagyományok újraindításának és új hagyományok létrehozásának, azaz a restaurációnak és a konzervatív forradalomnak is.

Turgonyi Zoltán saját természetjogi vázlatot kínál számunkra. Ilyen szempontból a klasszikus természetjogi gondolkodás olyan kortárs képviselői közé

zárkózik fel, mint John Finnis (*Natural Law and Natural Rights*. 1980), Robert P. George (*In Defense of Natural Law*. 1999, *Natural Law and Public Reason*, 2000), Germain Gabriel Grisez; vagy épp az emberi jogi gondolkodást mérsékeltébb mederbe terelni próbáló James Griffin (*On Human Rights*. 2008), Hurst Hannum (*Rescuing Human Rights*. 2019) és Pierre Manent (*Natural Law and Human Rights*. 2020). Fő célja, hogy úgy gondolja tovább a természetjogi gondolkodást a fő kortárs etikai kérdésekben, hogy elfogadja a modernitás fejleményeit – maradva ugyanakkor az örök gondolkodási keretekenél.

Az MTA munkatársa „egy új erkölcsi és politikai közmegegyezés lehetséges elméleti alapjainak vázlatát” kínálja, mely abból indul ki, hogy a modernitás technikai és számos filozófiai fejleménye visszafordíthatatlan, egyben új helyzetet teremt, s ma sokkal „pluralistább”, eltérően gondolkodó és élő rétegeket magában foglaló társadalmakban élünk, mint egykor, amikor a kereszténység általánosan elfogadott volt. A legismertebb megoldási javaslatokat a liberalizmus nyújtotta filozófiai individualizmusával, szabadságesszményével és a semleges államra vonatkozó elképzelésével. A liberalizmus azonban, mint az közismert, nem tudja megalapozni saját magát. Ezt fejtegeti Turgonyi a posztmodern liberalizmusról mint a „tapintat rémuralmáról” szóló első részben, amelyben az arany szabálytól a kárelvig húz hívet, kijelentve, hogy a nyugati modern társadalmak azért maradtak működőképesek, mert valójában nem a liberalizmus elméleti felvetései szerint éltek. Ma viszont egyre inkább azok szerint élnek, és ez a hanyatlásukat és eltűnésüket okozhatja.

Paradigmaváltásra van tehát szükség! Ennek kereteit és alapjait tárgyalja a második fejezet (*Természetjog Isten halála után*), mely egyetemes erkölcsöt vázol fel publikus érvek alapján. Ha ugyanis fenn akarjuk tartani társadalmainkat, nem az egyéneket kell kiindulópontnak tekinteni, hanem a társadalom fennmaradásának és működésének biztosítását, és az egyéni szabadságot ezen belül kell értelmezni. Ilyen szempontból Turgonyi vállaltan konzekvencionalista. Emellett viszont a kortárs társadalmak pluralizmusa miatt a módszertani (de nem az elvi) ateizmus („kényszerű gyakorlati agnoszticizmus”) és dezantropocentrizmus alapjára helyezkedik, és csak a publikus érvek

használatát fogadja el. Így javaslata egy „publikus természetjog” (PTJ), ami nem számol a halál utáni élet jutalmával, és pragmatikusabb, mint az emberi méltóság liberális elképzelése és az abból fakadó kortárs emberi jogi rezsim. Ez a PTJ a modern, laikus, de nem vallásellenes „természetjogállam” erkölcsi alapja. Ennek keretében olyan klasszikus etikai kérdéseket tárgyal és többnyire gondol újra a hagyományos katolikus tanításnál megengedőbben, ám a liberalizmusnál konzervatívabban, mint az igazságos háború, a halálbüntetés, az eutanázia, a hazugság tilalma, a lopás, a szexuáletika, a fogamzásgátlás, az abortusz, a válás, az azonos neműek kapcsolata és – új kérdésként – a bevándorlás.

A harmadik rész (*És ha Isten nem halt meg? A Teremtő létezésével is számoló természetjog*) áttér a természetjog első két történeti szintjére: a természetes teológiára (a józan ésszel belátható istenervekre) alapozott teisztikus természetjogra és az isteni kinyilatkoztatást elfogadó, keresztény (hovatovább: katolikus) kiteljesedett természetjogra. Ennek során a PTJ és a vallások – elsősorban a kereszténység – összeegyeztethetőségét bizonyítja be, másrészt azt taglalja, miként lehetséges, hogy a természetjog egyszerre örök és egyes részleteiben mégis változó; azaz az erkölcs történetiségére tér ki, úgy elismerve azt, hogy nem enged a teljes relativizálásnak.

Turgonyi Zoltán nagyívű munkája valójában a katolicizmus (vagy inkább a ma feléledő katolikus integralizmus) és a szekuláris baloldal közti mélyülő szakadékot igyekszik áthidalni katolikus oldalról, javaslatot téve egyfajta minimumetikára. Javaslata áthatja az optimizmus, melyre a pesszimista azt válaszolhatná, hogy a javaslat az ortodox katolikusok számára kevés, a baloldal számára viszont sok. Igaz ugyanakkor az is, hogy javaslata egészében és részleteiben is igen közel áll ahhoz, amit a nem kifejezetten felekezeti elkötelezettségű konzervatív politikai gondolkodás, egyben a markánsabban konzervatív és kereszténydemokrata kormányzatok képviselnek, és azoknak ad hagyományelvű helyett tomista eredetű, de aktualizált természetjogi (ha tetszik: ideológiai) megalapozást, mégpedig Jacques Maritain nyomdokain járva. Mondhatjuk tehát, hogy **a Természetjogállam a kortárs helyzetre és kihívásokra válaszul megfogalmazott, filozófiai igénytel alátámasztott konzervatív minimum.**

SZILVAY GERGELY